

ՍԵՐՁԵՂ ԴՈՎՆԱԹՈՎ

Արգելոց

5

Ու շիշը դրեց թմբին...

Մի քանի անգամ կորցրինք փողով ծրարը: Գրկախառնվում էինք ծանոթ հարմոնահարի հետ: Տուրքազայի բոլոր պատասխանատու աշխատողների աչքին ընկանք: Ինչպես պնդում է Նաթելլան՝ ներկայանում էինք որպես Պուշկին ու Բարատինսկի...

Նույնիսկ Միխայ Իվանիչը նախընտրեց հեռու մնալ: Չնայած իրեն էլ էինք հրավիրում: Ասաց .

Ես Վալերային գիտեմ: Հետը թրջվեցիր՝ միլիցատանն ես խումհարաթող ըլնելու:

Միտրոֆանովն ու Պոտոցկին էրսկուրկիայի էին Բոլդինոյում:

Քնեցինք Պետրովսկում, ինչ-որ խտանոցում: Մյուս օրը, առավոտից, այդ ամբողջ մղձավանջը կրկնվեց: Մեզնից նույնիսկ անտատարդի ձիապաններն էին փախս տալիս:

Այդքանը քիչ էր՝ Մարկովը շրջում էր մանուշակագույն լուսամփոփը գլխին: Իմ ձախ թեւքն էր պոկվել:

Խանութի մոտ մոտեցավ Լոգինովն ու հարցնում է .

Էդ ինչի՞ եք առանց թելի:

Շոգ էր, ասում եմ, դեն գցեցի:

Վանքի պահապանը մտքի մեջ ընկավ ու խաչակնքեց մեզ: Իսկ Մարկովն ասում է.

Իզուր եք անում... Հիմա մեզ մոտ Աստծու տեղը լենինյան կենտրոնական կոմիտեն է: Չնայած էդ բոզերի համար էլ կգա արյունով եհովականության ժամանակը...

Շվարած Լոգինովը խաչ արեց ու արագ հեռացավ:

Իսկ մենք դեռ թրեւ էինք գալիս արգելոցում:

Տուն հասա շաբաթվա վերջին: Ու մի ամբողջ օր անշարժ պառկած էի: Միխայիլ Իվանիչը գինի առաջարկեց: Լուռուսունջ շրջվեցի դեպի պատը:

Հետո մի օրհորդ հայտնվեց տուրքագայից՝ Լյուդան:

Հեռագիր ունեք, ասում է: Ու մեկ էլ, ձեզ մայրը Բելյանին է փնտրում:

Ի՞նչ Բելյանի: Որտեղի՞ց:

Հերս ասում է՝ ՆԳՆ-ից է...

Ինձ մենակ էդ էր պակաս... Ասեք՝ հիվանդ է: Ասեք՝ գնացել է Պսկով ու հիվանդացել...

Ինքը գիտի:

Ի՞նչ գիտի:

Որ արդեն քանի օր է՝ հիվանդ եք: Ասեց՝ հենց քունն առնի, թող գա:

Ո՞ր:

Գրասենյակը փոստի կողքին է: Ում հարցնեք՝ ցույց կտա: Էս էլ հեռագիրը:

Օրիորդը ամոթխած շրջվեց: Հետո կրծկալից դրոշմանիշի չափ, ծալծլած մի երկնագույն թղթի կտոր հանեց:

Բացեցի տաքացած հեռագիրն ու կարդացի .

«Թոշում ենք չորեքշաբթի գիշերը: Տանյա: Մաշա»:

Ընդամենը հինգ բառ եւ ինչ-որ անհասկանալի թվեր:

Էսօր ի՞նչ օր է:

Առավոտից երեքշաբթի էր, կատակեց Լյուդան:

Հեռագիրը ե՞րբ եք ստացել:

Մարյանան է բերել Վորոնիչից:

Ե՞րբ:

Ասում եմ, էլի, շաբաթ օրը:

Ուզում էի ասեմ՝ «Բա ո՞ր էիք մինչեւ հիմա», բայց միտքս փոխեցի: Նրանք հենց տեղում են եղել: Իսկ թե ե՛ս ուր էի...

Մեկնել կարող էի միայն երեկոյան՝ ավտոբուսով: Լենինգրադ կհասնեի ժամը վեցի կողմերը...

Հեռագրի մասին էլ գիտի, ասաց Լյուդան:

Ո՞վ:

Ընկեր Բելյաներ:

Լյուդան մի քիչ հպարտանում էր չարաբաստիկ մայրի սրատեսությամբ ու ամենագիտությամբ:

Ընկեր Բեյասենն ասեց՝ մինչեւ գնալը թող հանդիպի: Թե չէ՝ շինոցի է լինելու...
Էդպես էլ ասեց...

Ինչպիսի՜ հնատճ քաղաքավարություն, ասում եմ:

Տենդագին մտածում էի՝ ինչ եմ անելու... Փողս՝ չորս ուրբի: Նույն այն
միաստիկական չորս ուրբիները:

Վիճակս ահավոր էր:

Լյո՛ւդա, հարցնում եմ, փող ունե՞ք:

Քառասուն կոպեկ... Հեծանիվով եմ...

Այսի՞նքն:

Հեծանիվս վերցրեք, ես ոտով կհասնեմ: Ավանում մեկնումեկի մոտ կթողնեք...

Վերջին անգամ աշակերտ ժամանակս էի հեծանիվ քշել: Այն ժամանակ
խաղուպար էր թվում: Բայց, հավանաբար, ծերացել եմ:

Ճանապարհը կտրտված էր սոճու արմատներով: Հեծանիվը ցատկոտում էր,
գնզգնզում: Փոքրիկ կոշտ թամբը վնասում էր հետույքս: Անիվները թաղվում էին
խոնավ ավազի մեջ: Տանջահար աղիներս կծկումով էին արձագանքում
յուրաքանչյուր ցնցումին:

Հեծանիվը պատին հենելով՝ մտա տուրբազա:

Գալինան մենակ էր: Առանց վախի նայելով ինձ՝ հարցրեց .

Հեռագիրը ստացա՞ք:

Կարծում եմ՝ հարբեցողությամբ այստեղ դժվար էր գարնացնել որեւէ մեկին:
Ասացի .

Երեսուն ուրբի տվեք սեյֆից: Երկու շաբաթից կվերադարձնեն... Միայն թե հարցեր չտաք:

Առանց այդ էլ ամեն ինչ գիտեն: Ձեր կինը դավաճանել է Հայրենիքին:

Ավա՛ղ, ասում եմ:

Ու հիմա մեկնում է Արեւմուտք:

Կարծես թե:

Իսկ դուք մնում եք:

Այո, մնում եմ: Չէ՞ որ գիտեք...

Եվ շարունակելու եք աշխատե՞լ...

Իհարկե: Եթե չազատեն...

Իսկ ճիշտ է, որ Իսրայելում միայն հրեաներ են ապրում... Ի՞նչ է, վատ եք զգում:
Ջուր տա՞մ:

Ջուրը չի օգնի: Իսկ փողի հա՞րցը...

Բայց ինչո՞ւ սեյֆից: Իմ փողից կտամ...

Ուզում էի համբուրեմ Գալիմային, բայց ինձ գսպեցի: Արձագանքը կարող էր անսպասելի լինել:

Նստեցի հեծանիվն ու քշեցի վանք: Օրը տաք էր, բայց՝ անպոտ: Ծառերի ստվերները գորշ ասֆալտին հագիվ էին երեսում: Խճուղու եզրով քայլում էին տուրիստները: Աչքի էին զարնում անջրանցիկ բաճկոն հագածները:

Սուրացի դեպի ավազոտ լանջը: Ղեկը դժվարությամբ էի պահում: Կողքովս սահում էին գունաթափ, գորշ փառով պատած գլաքարերը:

Ներքին գործերի վարչության գրասենյակն անմիջապես ցույց տվին:

Փոստի կողքի տունն է, ձեռքով արեց «Ծովախորշի» հավաքարարը, տեսնում ե՞ս՝ դրոշը գլխին...

Գնացի առաջ:

Փոստի բաժանմունքի դուռը բաց էր: Հենց այնտեղ էլ դրված էին միջքաղաքային հեռախոսի երկու խցիկները: Մեկը զբաղված էր: Հաստ ոտքերով մի շիկահեր կին ձեռքերը թափ տալով՝ գոռում էր .

Տատո՛ւյա, լսո՞ւմ ես: Խորհուրդ չեմ տա գաս... Եղանակը՝ չորսից հանած... Իսկ գլխավորը, տղամարդ չկա, բացարձակ... Այո՛: Լսո՞ւմ ես: Աղջիկների մեծ մասը առանց հանգստանալու էլ գնում է:

Ես կանգ առա ու ականջ դրի: Մտովի հանեցի գրիչը...

Կարծես թե ամեն ինչ այնքան սարսափելի է, բայց ես դեռ ողջ եմ: Եվ գուցե մարդու մեջ ամենավերջինը ստորությունն է մեռնում: Ներկված շիկահերներին աչք ածելն ու գրիչի հակումը...

Վարչության սանդղամուտին աչքիս ընկավ Գուրյանովը: Համարյա ճակատ ճակատի եկանք, ու խույս տալու հնար չկար:

Համալսարանում Գուրյանովին Գործ տվող Լյոնյա էին ասում: Նրա գլխավոր պարտականությունը արտասահմանցիներին հետեւելն էր: Բացի այդ, Գուրյանովն աչքի էր ընկնում աղաղակող անգրագիտությամբ: Մի անգամ նրան քննում էր պրոֆեսոր Բյալին: Գուրյանովին «Բելկինի պատմվածքներն» էր ընկել:

Լյոնյան փորձեց անցնել ավելի ընդարձակ թեմայի: Խոսեց ցարական ռեժիմի մասին:

Բայց քննություն ընդունողը հարցրեց .

«Բելկինի պատմվածքները» կարդացե՞լ եք:

Մի տեսակ չի վիճակվել, պատասխանեց Լյոնյան: Խորհուրդ եք տալիս կարդա՞լ:

Այո, իրեն զսպեց Բյալին, թախսանձագին խնդրում եմ կարդալ այդ գիրքը...

Չորս ամիս անց Լյոնյան ներկայանում է Բյալիին ու ասում .

Կարդացի: Շնորհակալ եմ: Ահագին բան դուրս եկավ:

Հատկապես ի՞նչը, հետաքրքրվեց Բյալին:

Լյոնյան լարվեց, հիշեց ու պատասխանեց .

«Դոմբրովսկի» վիպակը...

Եվ ահա երես առ երես հանդիպեցինք չէկայի սանդղամուտին: Սկզբում մի քիչ շփոթվեց: Նույնիսկ չէր ուզում բարեկել: Ինչ-որ կտրուկ շարժում արեց: Բայց սանդղոթների գլխին չտեսնելու տալը դժվար է: Եվ նա ասաց .

Հա՛, բարե՛, բարե՛... Քեզ Բելյանին է սպասում...

Ուզում էր ցույց տալ, թե ամեն ինչ կարգին է: Կարծես պոլիկլինիկայում էինք հանդիպել, ոչ թե գեստապոյում:

Ես հարցրի .

Քո պե՞տն է:

Ո՞վ:

Բելյանը... Թե՞ ենթական:

Ձեռ մի առ, ասաց Գուրյանովը:

Չայնի մեջ ղեկավարական հատու շեշտեր հնչեցին:

Եվ հիշիր . ԿԳԲ-ն հիմա ամենաառաջադեմ կազմակերպությունն է: Ամենից
իրական ուժը պետության մեջ: Ի դեպ, ամենամարդասիրականը... Եթե
իմանայի՛ր ինչ մարդիկ են...

Հիմա կիմանամ, ասում եմ:

Երեխայի պես ես մտածում, ասաց Գուրյանովը, դա կարող է վատ վերջանալ...

Ի՛նչ տառապանք էր այդ ամենը լսելը, խումհարի մեջ...

Շրջանցեցի նրան, հետ նայեցի ու ասում եմ .

Իսկ դու աղբ ես, Գուրյա՛նիչ: Աղբ ես, տգետ ու սրիկա: Ու միշտ էլ սրիկա ես
լինելու, նույնիսկ եթե քեզ ավագ լեյտենանտ նշանակեն... Գիտե՞ս ինչի ես
ծախում: Որովհետեւ կանայք չեն սիրում քեզ...

Գուրյանովը, հետ-հետ գնալով, նահանջեց: Անտարբերության ու
գերազանցության միջեւ էր ընտրություն անում, բանն ավարտվեց կոպտելով:

Իսկ ես ահռելի թեթևություն զգացի: Եվ ընդհանրապես, խոսքի անսպասելի
ազատագրումից հրաշալի ի՛նչ կա:

Գուրյանովը վիրավորանքի չէր պատրաստվել: Դրա համար էլ խոսեց բնական
մարդկային ձայնով .

Ընկերոջը ստորացնելն ամենահեշտ գործն է... Ախր չգիտես, թե էդ ամենը ոնց
ստացվեց:

Անցավ հնչեղ շշնջոցի .

Անշափահաս էի . քիչ էր մնացել նստացնելին: Հայտնի մարմիններն ինձ
փաստորեն փրկեցին: Համալսարանի համար թուղթ տվին: Հիմա գրանցում են
խոստացել: Ախր ես Կուլունդայից եմ... Կուլունդայում եղե՞լ ես: Միջինից ցածր
հաճույք է...

Հա՛, ասում եմ, էդ դեպքում հասկանալի է... Կուլունդան ամեն ինչ փոխում է...

Ես անվերջ ինչ-որ հրեշների սրտագեղումներն եմ լսում: Ուրեմն իմ մեջ
խելագարության տրամադրող մի բան կա...

Բարով մնաս, Գուրյա՛ն, կրի քո ծանր խաչը...

Մեղմեցի համակրելի վարդագույն կոճակը: Դուռը բացեց թթված դեմքով,
անորոշ տարիքի մի տիկին: Ինձ անձայն թողեց հաջորդ սենյակը:

Աչքիս ընկան սեյֆը, Ձերժինսկու պատկերը, դարչնագույն վարագույրները:
Մեկին մեկ ռեստորանի վարագույրների պես: Այնքան նման, որ թեթեւ
սրտխառնոց գգացի:

Ընկա բազկաթոռին, ծխախոտ հանեցի: Մեկ կամ երկու րոպե մենակ էի: Հետո
վարագույրներից մեկը շարժվեց: Հետեւից դուրս եկավ մի երեսունվեցամյա
տղամարդ ու խորին քամահրանքով ասաց .

Մի՞թե ես ձեզ առաջարկել եմ նստել:

Վեր կացա:

Նստե՛ք:

Նստեցի:

Տղամարդը ավելի դառնացած հարցրեց .

Մի՞թե ես ձեզ առաջարկել եմ ծխել:

Ձգվեցի դեպի աղբամանը, բայց լսեցի .

Ծխե՛ք...

Հետո նստեց եւ տխուր ու համարյա ողբերգական երկա՛ր նայեց ինձ: Նրա
ժպիտը աշխարհի անկատարության եւ այլոց մեղքերի համար
պատասխանատվության ծանր բեռի արտահայտություն էր: Բայցեւայնպես
դեմքը շարունակում էր շարքային մնալ, ինչպես ներքնաշորի կոճակը:

Գլխավերերը կախած դիմանկարն ավելի կենդանի էր թվում: (Միայն խոսակցության կեսին հանկարծ հասկացա, որ ոչ թե Ձերժինսկին է, այլ՝ Մակարենկոն):

Վերջապես նա ասաց .

Գլխի՞ ես ընկնում՝ ինչու եմ կանչել: Գլխի չե՞ս ընկնում: Հրաշալի՛ է: Հարցեր տուր: Հստակ, ոնց որ բանակում: Ինչո՞ւ ես, Բեյլա՛ն, ինձ հրավիրել: Ու ես քեզ կպատասխանեմ: Նույնքան հստակ, ոնց որ բանակում . չգիտե՛ս: Ուրիշ տեղ է տարել ծուռ ճանապարհը... Կհավատա՞ս, զարթնում եմ գիշերները: Տո՛մկա, ասում եմ կնոջս, մի լավ տղա է շեղվել: Օգնել է պետք... Իսկ իմ Տոմկան մարդասեր է: Գոռում է՝ Վիտա՛լիկ, օգնիր: Դաստիարակչական աշխատանք տար: Ափսոս է, մերոնքական է տղան: Ներսը առողջ է: Ներգործության դաժան մեթոդների չդիմե՛ս: Չէ՞ որ մարմինները ոչ միայն պատժում են: Մարմինները դաստիարակում են... Իսկ ես գոռում եմ . միջազգային իրադրությունը բա՛րդ է: Կապիտալիստական պաշարումը մոռացա՞ր: Հեռուն է գնացել տղան: Համագործակցում է էդ... դէ՛... «Կոնտինենտալի» հետ: Այսինքն՝ «Ազատություն» ուղիոյի... Սոլժենիցինից պակաս գրական վլասովական չի: Էդ քիչ է՝ հարբել, իրան կորցրել էր դատարկապորտ Վալերայի հետ... Լա՛վ, կինը ստորություն է արել... Հիմա ի՞նչ, կապտելու աստիճան պիտի հարբի՞: Կարճ ասած, մոլորվել եմ...

Բեյլաները դեռ մի տասնհինգ րոպե էլ խոսում էր: Աչքերում, երդվում եմ, արցունքներ էին շողում...

Հետո դռան կողմը նայելով՝ հանեց բաժակները .

Արի մի քիչ թեթևանանք: Քեզ վնաս չի... եթե՛ չափավոր...

Օղին տաք էր: Վրան «Նովոստ» թխվածք ծամեցինք:

Հեռախոսը գիլ ու ընդհատուն գնաց:

Մայրը Բեյլաներ լսում է... Չորս անց երեսո՞ւն: Կլինեմ... Եվ հաղորդեք, որ մենքերը քթերը շխտթեն էդ գործի մեջ...

Նա դարձավ ինձ .

Ինչի՞ վրա կանգնեցինք... Կարծում ես՝ մարմիններն էս բարդակը չե՞ն տեսնում: Մարմիններն ամեն ինչ ակադեմիկոս Սախարովից էլ լավ են տեսնում: Բայց ո՞ր է իրական ելքը: Ո՞րն է: Կապիտալիզմի վերականգնո՞ւմ... Ենթադրենք . ձեր գովական սամիզդատը կարդացել եմ: Աղբը «Ջնամյայից» քիչ չի: Մենակ թե՛ ամեն ինչ շուռ տված: Սպիտակը սեւ է՝ սեւը՝ սպիտակ... Խնդրեմ, օրինակ գյուղատնտեսության պրոբլեմը: Ենթադրենք կարելի է բռնել ու փակել կոլխոզները: Հողը բաժանել գյուղացիներին եւ այլն, եւ այլն: Բայց սկզբում հարցրո՞ւ գյուղացին ի՞նչ կարծիքի է: Ուզո՞ւմ են էդ հողը... Ախր նրանց ի՞նչ տանձին է էդ անտեր հողը: Նույն դատարկապորտ Վալերայից հարցրո՞ւ: Արգելոցի մոտի գյուղերը ման արի: Մենակ Տինոխա պապն է հիշում՝ ոնց էին ձի լծում: Մոռացել են՝ ինչը երբ պիտի ցանվի: Սովորական հաց թխելը չգիտեն... Ախր ուզածդ գյուղացի էդ հողը մի աչք ճպելում քառորդ լիտրանոցի կտա: Չենք խոսում արդեն կես լիտրի մասին...

Բեյլաներ հանեց բաժակներն ու այլեւս չթաքցրեց: Վարդագունել էր: Միտքը սրընթաց զարգանում էր այլախոհական ուղղությամբ:

Հեռախոսը երկու անգամ գանգեց: Բեյլաներ սեղմեց հեռախոսի կոճակը .

Վալե՛րիա Յակովլեւնա: Չմիացնե՛ք...

Խոսեց արա, կրքոտ ու չար .

Ուզում ե՞ս իմանաս որտեղից է գալու սովետական իշխանության վերջը: Ասե՛մ: Վերջը օդուց է գալու: Հիմա, կարծում եմ, աշխատավորության վաթսուն տոկոսը իրիկվա կողմ արդեն հարբած է: Եվ ցուցանիշներն աճում են: Կգա օրը, երբ կհարբեն բոլորը, առանց բացառության: Շարքայինից մինչեւ մարշալ Գրեչկոն: Բանվորից մինչեւ ծանր արդյունաբերության մինիստր: Բոլորը, բացի մի երկու-երեք կին ու երեխայից ու մեկ էլ, կարող է, հրեաներից: Ինչը կոմունիզմի կառուցման համար ակնհայտորեն անբավարար է... Ու էս ամբողջ կարուսելը կկանգնի: Գործարանները, ֆաբրիկաները, մեքենատրակտորային կայանները... Իսկ հետո կգա նոր մոնոպոլ-թաթարական լուծը: Մենակ թե էս անգամ՝

Արեւմուտքից: Ընկեր Քիսինջերի գլխավորությամբ...

Բեյլաներ նայեց ժամացույցին .

Գիտեմ, պատրաստվում ես Լենինգրադ գնալ: Խորհուրդ քեզ՝ մի ցցվի:
Քաղաքավարի ասած՝ չծլվա՛ս: Մարմինները դաստիարակում,
դաստիարակում են, բայց կարող են եւ պատժել: Իսկ քո անձնական գործը
Գյոթեի «Ֆաուստից» ուժեղ է: Նյութը քառասուն տարվա կեներիքի... Եվ հիշի՛ր .
քրեական գործը քո համար եզրակարող շալվար չի: Քրեական գործը հինգ
րոպեում է կարվում: Շը՛խկ, ու դու արդեն կոմունիզմի կառույցներում ես...
Էնպես որ, սուսուփուս նստի... Մի բան էլ, հարբեցողության հարցով: Խմի, բայց՝
չափավոր, մեկ-մեկ արանք տուր: Էդ խփնված Մարկովի հետ էլ գործ չունես:
Վալերան տեղացի է, նրան ձեռ չեն տա: Իսկ քո կինը Արեւմուտքում է: Բացի էդ,
գրվածքներդ սպիտակգվարդիական մամուլում են: Մի լիքը դույն ելույթ ունես:
Նայի՛, շան օրը կգցեն... Կարճ ասած, գլխապատառ մի խմի: Իսկ հիմա արի էս
վերջին բաժակն էլ...

Մենք նորից խմեցինք:

Գնացեք, «դուք»-ի անցավ մայորը:

Շնորհակալություն, ասում եմ:

Դա միակ բառն էր որ արտաբերեցի կես ժամվա ընթացքում:

Բեյլաներ քնծիծաղեց .

Ջրույցն անցավ գաղափարական-քաղաքական բարձր մակարդակով:

Արդեն դռան մոտ շշուկով ավելացրեց .

Մի բան էլ, ոնց որ ասում են՝ արձանագրությունից դուրս: Քո տեղը լինելի՛
կպոկվելի էստեղից, քանի թողում են: Միավորվել են կնոջս հետ ու
պրծավ-գնաց... Ես հեչ հնար չունեմ: Իմ նյազանյան պատկերքի հետ հաստատ
չեն թողի... Իսկ քեզ՝ խորհուրդ եմ տալիս: Լա՛վ մտածի: Սա՛ մեր մեջ, հույժ

գաղտնի...

Ես սեղմեցի նրա ձեռքը, գլխով արեցի խոժոռ տիկնոջն ու ելա արեով ողողված փողոց:

Քայլում ու մտածում էի . աշխարհը բռնվել է խելագարությամբ:

Խելագարությունը դառնում է սովորական: Սովորը հրաշքի գգացողություն է ծնում...

Հեծանիվը թողեցի փոստում: Ասացի՝ Լյուդային կտաք, Բերեզինից: Ոտքով բարձրացա սարնիվեր: Եվ, սպասելով երթուղային ավտոբուսին, վերջապես մեկնեցի Լենինգրադ:

Ճանապարհին քնեցի ու արթնացա անտանելի գլխացավով...

Լենինգրադն աստիճանաբար է սկսվում՝ խունացած կանաչից, դորդացող տրամվայներից, մռայլ աղյուսաշեն տներից: Բացվող առավոտի մեջ մի կերպ երևում են նեոնե տատերը: Անդեմ ամբոխն ուրախացնում է իր անտարբերությամբ:

Մեկ ըռպե անց արդեն նորից քաղաքացի եք: Եվ միայն սանդալների ավազն է հիշեցնում գյուղական անառվա մասին...

Գլխացավս թույլ չէր տալիս, որ սովորականի պես ուրախացնեն լենինգրադյան եռուզեռը, գետից փչող քամին ու սալահատակ փողոցների վճիտությունը: Ի՛նչ արժեն թեկուզ սայթերը՝ ձանձրալի բլուրներից հետո...

Խաղաղության հրապարակում իջա ավտոբուսից: Հետո տաքսի կանգնեցրի ու տասնհինգ ըռպեից տանն էի:

Դուռը մի անժանոթ, ծիծաղող, շերտավոր շապիկ հագած կին բացեց:

Ձեզ Շախնովիչներն են ուղարկել: Սրճեփի հետեւի՞ց:

Ոչ, ասացի ես:

Ձեր ազգանունը Ազա՞րիս է:

Ես Տանյայի ամուսինն եմ, ասում եմ...

Դուրս եկավ Տանյան՝ գլուխը դարչնագույն սրբիչով փաթաթած: Հայտնվեց աղջիկս՝ գունատ, վախեցած աչքերով: Ասաց .

Հա՛, հայրիկն է...

Տունը լիքն էր խորհրդավոր անձնավորություններով: Ներկաներից ճանաչեցի միայն երաժշտագետ Լազարեին, մեկ էլ ֆարցովշչիկ Բելուգային...

Բնակարանում աղմուկ էր: Մի անձանոթ ճաղատ մարդ խոսում էր հեռախոսով: Ժամանակ առ ժամանակ կրկնում էր .

Դա գործնական նշանակություն չունի...

Բոլորը հերթով խոսքի էին բռնվում Տանյայի հետ: Նիհար, մորուքավոր ծերուկը համարյա գոռում էր .

Հուսամ, պարոնա՛յք, այստեղ բոլորը յուրայիններ են: Այնպես որ, թույլ տվեք մոռանալ գաղտնապահության մասին: Ես Ալեքսանդր Իսաևիչ Սոլժենիցինին հաղորդելու բան ունեմ...

Եվ ծերուկը լավ մշակված ձայնով հատ-հատ ասաց .

Ես Սոլժենիցինին թույլատրում եմ առանց կրճատումների հրապարակել իմ «Լյուսկա» ռազմաճակատային պոեմը: Ինձ հասանելիք հոնորարը հատկացնում եմ Սոլժենիցինի ֆոնդին: Ընդամին, իմ իսկական ազգանվան հիշատակումը կտրականապես արգելվում է: Կեղծանունս Անդրեի Կոլրմսկի է:

Մեղաններին ու լուսամուտագոգերին դիզվել էին շշերը: Ակնհայտ հարբածներ չկային: Բոլորին ինչ-որ ընդհանուր բան էր կապում, չնայած միայն հրեաներ չէ, որ ներկա էին: Մեկը, կանաչ նոթատետրը թափահարելով, ինչ-որ խորհրդավոր ստորագրություններ էր հավաքում:

Խոհանոցում շարք էին կանգնել ճամպրուկները: Միանման, նուրբ-նոր ճամպրուկներ՝ մետաղյա կողպեքներով: Դրանք իմ մեջ անհուսության զգացում արթնացրին... Մահճակալին ընկած էր կիթառը...

Խոսակցություններում հայտնվում էին «օվիր», «խիաս», «Բեռլինի շվերթ», «մաքսային հայտարարագիր» բառերը...

Ինձ կատարելապես ավելորդ էի զգում: Եվ նույնիսկ ուրախացա, երբ մի անձանոթ կին հանձնարարեց իջնել ներքե՝ թեյ բերելու:

Մինչ այդ խմել էի ու մի քիչ թեթեւացած էի զգում: Ոգելիցի վնասների մասին տասնյակ գրքեր են գրվել: Օգուտի մասին՝ ոչ մի գրքույկ: Կարծում եմ՝ իզուր...

Անցավ մի քանի ժամ: Տանյան փաթաթում էր մոռացված ֆոտոխցիկը: Մաշան սեւծովյան փոքրիկ քարեր էր նվիրում հյուրերին՝ ի հիշատակ:

Նրանք մի քանի անգամ մոտեցան ինձ: Իրար ինչ-որ անհիմաստ բառեր էինք ասում .

Չտխրե՛ս, գրի՛... Ամեն ինչ լավ կլինի...

Գիտեի, որ մղձավանջը վաղն է սկսվելու: Ու նաեւ մտածեցի՝ հո՛ խմելիքն ինձ կմնա... Մաշան ասաց .

Իսկ մեզ դուլարներ են տվել: Ուզում ե՞ս տեսնես:

Ես ասացի .

Ուզում եմ...

Հետո Իսրայելի ռադիոյի ինչ-որ հաղորդագրություն էր քննարկվում:

Մարդիկ գալիս էին, գնում էին: Տանյան հասցեներ ու հանձնարարություններ էր գրանցում...

Սկանդալ էլ եղավ: Մի ճաղատ տղա հարբել ու գոռում էր .

Հը՞, փախչո՞ւմ եք խորտակվող նավից:

Բայց նրան առարկեցին .

Ուրեմն նավը խորտակվո՞ւմ է: Եվ մենք դա լսում ենք կուսակցության անդամի՞ց:

Ես անկուսակցական եմ, արձագանքեց սկանդալիստը, ու վիրավորական է, որ միայն հրեաներին են թողում:

Ինչի՞, դու հրեա չե՞ս:

Հրեա եմ, պատասխանեց ճաղատը...

Ազատ պահ գտա ու ասացի .

Տա՛նյա, Ամերիկայում գտիր Կառլ Պրոֆերին: Նա պատրաստվում էր իմ գիրքը հրատարակել:

Ասեմ, որ հրատարակե՞ն:

Եվ արագ: Կորցնելու բան չունեն:

Տողատակին քեզ ամեն ինչ կգրեմ...

Այստեղ Լազարեին ասաց, որ արդեն վեցն է: Օդանավակայան մեկնելու ժամանակն էր: Մի քանի տաքսի պատվիրեցինք, նստեցինք ու տեղ հասանք համարյա միաժամանակ:

Տանյան ու Մաշան անմիջապես անցան արգելապատը՝ հայտարարագրերը ձեռակերպելու: Մենք շրջում էինք դահլիճներում: Մեկը տնից հետը օղի էր բերել:

Բելուգան մոտեցավ ինձ ու ասում է .

Կեցցես, որ չես կոտրվում:

Ես պատասխանեցի .

Էդ էր պակաս: Նորից կամուսնանամ ու մի տուն երեխա կսարքեմ:

Բեյուզան գարնացած օրորեց գլուխը...

Տանյան չորս անգամ մոտեցավ արգելապատին: Մաքսակետով չանցած իրերն էր տալիս ինձ: Այդ թվում՝ սաթե ուլունքները, իմ բանակային լուսանկարը եւ Գլադիլիինի վեպը՝ ընծայագրով:

Որ լուսանկարը վերադարձրել էին՝ շատ գայրացրեց Միշա Լազարեւին: Նա ասաց .

Է՛ս ինչ կապիկություն է: Ո՞ր է արդարությունը:

Բեյուզան առարկեց .

Արդարություն լինե՞ր՝ ինչի՞ էին գնում...

Ես նորից հարմար պահ գտա ու Տանյային ասում եմ

Ի՞նչ ես կարծում, էլի կհանդիպե՞նք:

Հա, վստահ եմ: Միանգամայն վստահ եմ:

Էդ դեպքում գուցե հավատամ, որ Աստված կա:

Կհանդիպե՞նք: Աստված կա՛...

Կուզեի հավատալ նրան: Պատրաստ էի հավատալ... Բայց ինչո՞ւ հենց հիմա պիտի հավատամ: Չէի հավատում, չէ՞, երբ ասում էր, որ Ալբերտո Մորավիան լավ գրող է:

Հետո բոլորս բարձրացանք ինչ-որ պատշգամբ: Նայեցինք՝ ինչպես են Տանյան ու Մաշան ավտոբուս նստում:

Ժամանակը կանգ առավ: Այդ մի քանի վայրկյանը որպես սահմանագիծ զգացի՝ անցյալի եւ ապագայի միջեւ:

Ավտոբուսը շարժվեց:

Հիմա կարելի էր գնալ տուն, առանց հրաժեշտ տալու...

Տասնմեկ օր հարբում էի կողպած բնակարանում: Երեք անգամ իջա խմիչք առնելու: Եթե զանգում էին, հեռախոսով ասում էի .

Չեմ կարող խոսել...

Համարձակությունս չհերիքեց հեռախոսն անջատեն: Անվերջ ինչ-որ բանի եմ սպասում...

Չորրորդ օրը եկավ միլիցիան: Առավոտյան դուռը թակեցին, չնայած զանգն աշխատում էր: Բարեբախտաբար շղթայիկը գցել էի: Դռան արանքից շողաց լաքած չքոցը: Ինքնավստահ, անշտապ հագ լավեց:

Միլիցիայից չէի վախենում: Պարզապես չէի կարող խոսել իշխանությունների հետ: Հենց միայն տե՛սքս ինչ արժեր...

Ես հարցրի .

Ի՞նչ է պատահել: Ներկայացրեք օրդերը... Կացարանի անձեռնմխելիության օրենք գոյություն ունի...

Միլիցիոները սպառնազին ասաց .

Օրդերը խնդիր չի:

Եվ անմիջապես հեռացավ: Իսկ ես վերադարձա իմ շշերին: Դրանցից ցանկացածի մեջ հրաշալիքներ էին պահված...

Անցավ քսան րոպե: Ինչ-որ բան ստիպեց, որ դուրս նայեմ պատուհանից: Բակով անցնում էր միլիցիայի վերակարգը: Իմ կարծիքով՝ տասը հոգի:

Աստիճաններին լսեցի նրանց ծանր ոտնաձայները: Հետո զանգը տվին, կտրուկ ու անհամբեր:

Չէի արձագանքում:

Ի՞նչ էին անելու: Ջարդելու էին հին պետերբուրգյան դո՞ւռը: Աղմուկի վրա
ամբողջ Ռուբինշտեյնի փողոցը կհավաքվեր...

Միլիցիոներները մի ամբողջ ժամ ցցվել էին սանդղահարթակին: Նրանցից մեկը
բանալու անցքով գոռաց .

Բացատրություն տվեք Քրեական օրենսգրքի ներքոշարադրյալ հոդվածների
վերաբերյալ: Որչ պահելը, պորտաբուծություն, դիմադրություն
իշխանություններին...

Հոդվածներն այնքան շատ էին, որ որոշեցի դրա մասին չմտածել:

Միլիցիոներները չէին հեռանում: Նրանցից մեկը լավ հոգեբան դուրս եկավ:
Թակեց դուռն ու գոռաց .

Կարո՞ղ եմ մի բաժակ սառը ջուր խնդրել:

Ըստ երեւոյթին, հույսն իմ սենտիմենտալության վրա էր: Կամ արսուրդի
հրաշագործ ուժի...

Չէի արձագանքում:

Վերջապես միլիցիոներները դռան տակ ինչ-որ թուղթ խցկեցին ու հեռացան:
Տեսա ինչպես են հատում բակը: Այս անգամ հաշվեցի: Վեց շքոց էր պսպղում
արեւի տակ:

Պարզվեց՝ թուղթը ծանուցագիր է, որը երեք բոլակի չափ կարդում էի: Վերջում
ասվում էր . «Ներկայանալը պարտադիր է»: Քննիչի ազգանունը չկար: Գործի
անվանումը, որով ինձ կանչում էին՝ նույնպես: Նշված չէր նույնիսկ, թե ով եմ՝
վկա՞, պատասխանո՞ղ, թե՞ տուժող: Նույնիսկ սենյակի համարը չկար: Միայն՝
ժամն ու ամսաթիվը:

Գիտեի, որ այդպիսի ծանուցագրերն անվավեր են: Իգոր Եֆիմովն էր սովորեցրել: Ու ծանուցագիրը գցեցի աղբամանը:

Միլիցիան հետո չորս անգամ էլ եկավ: Ու միշտ գլխանց իմանում էի, որ գալիս են: Հարբեցող Սմիռնովն էր զգուշացնում:

Գենա Սմիռնովը անկյալ լրագրող էր: Իմ տան դիմաց էր ապրում: Օրեր շարունակ պատուհանի մոտ շարտրեզ էր խմում: Ու հետաքրքրությամբ ուսումնասիրում փողոցը:

Իսկ ես ապրում էի բակի խորքում . հինգերորդ հարկ, առանց վերելակի: Դարպասից մեր շքամուտքը հարյուր մետր էր:

Երբ միլիցիայի վերակարգը մտնում էր բակ, Սմիռնովը մի կողմ էր դնում շիշը, գանգում էր ինձ ու հստակ արտաբերում միակ դարձվածքը .

Բոզերը գալիս են:

Հետո ես նորից ստուգում էի փականներն ու գնում խոհանոց: Հեռո՛ւ մուտքի դռնից:

Երբ միլիցիան հեռանում էր, նայում էի վարագույրի հետեւից: Դիմացի հեռավոր պատուհանում երեւում էր Սմիռնովը: Նա շշով ողջունում էր ինձ...

Տասնմեկերորդ օրը հալյուցինացիաներ սկսվեցին: Սատանաներ չէին, այլ պարզունակ կատուներ: Սպիտակ ու գորշ, մի քանի հատ:

Հետո վրաս որդերի անձրեւ տեղաց: Փորիս վարդագույն բծեր էին հայտնվել: Ափերիս մաշկը սկսեց թեփոտել:

Խմիչքը պրծավ: Փողը վերջացավ: Շարժվելու ու գործելու ուժ չկար:

Ինձ ի՞նչ էր մնում: Պատկել անկողնում, գլխիս քաշել ծածկոցն ու սպասել: Վաղ թե ուշ այս ամենը պիտի վերջանար: Սիրտս առողջ է: Ինձ քարշ է տվել, չէ՞, հարյուրավոր հարբեցողությունների միջով:

Շարժիչը լավն է: Ափսոս, որ արգելակներ չկան: Կանգ եմ առնում միայն խրամատվում...

Ծածկոցը քաշեցի գլխիս ու սսկվեցի: Ոտքերիս տակ խորհրդավոր, լպրծուն սողուններ էին վխտում: Խավարում գնգում էին ինչ-որ անհասկանալի զանգույակներ:

Ծածկոցի վրա գորաշարքով երթաքայլում էին թվեր ու տառեր: Ժամանակ առ ժամանակ դրանք կարճ նախադասություններ էին կազմում: Մի անգամ կարդացի .

«Միայն մահն է անուղղելի...»:

Եթե խոր մտածես՝ այնքան էլ հիմար միտք չէ...

Եվ այդ պահին հեռախոսը զանգեց: Անմիջապես հասկացա՝ ով է: Գիտեի, որ Տանյան է: Գիտեի ու՛ վերջ:

Վերցրի լսափողը: Քառսից դուրս լողաց Տանյայի խաղաղ ձայնը .

Ողջո՛ւյն: Մենք Ավստրիայում ենք: Ամեն ինչ լավ է... Խմե՞լ ես:

Բարկացա .

Ինձ ինչի՞ տեղ ես դրել:

Մեզ դիմավորեցին: Էստեղ շատ ծանոթներ կան: Բոլորը քեզ բարեւում են...

Ոտաբորբիկ կանգնել էի հեռախոսի մոտ ու լռում էի: Պատուհանից այն կողմ դղրդաց հորատիչը: Հայելին անդրադարձնում էր հին վերարկուս:

Ես միայն հարցրի .

Մենք նորից կհանդիպե՞նք:

Այո՛... Եթե մեզ սիրում ես...

Նույնիսկ չհարցրի՝ որտե՞ղ կհանդիպենք: Դա նշանակություն չուներ: Գուցե՝
դրախտում: Որովհետեւ դրախտը հենց հանդիպավայր է: Եվ ուրիշ ոչինչ:
Ընդհանուր տիպի խուց, որտեղ կարելի է հանդիպել հարազատ մարդուն...

Հանկարծ աշխարհը որպես մեկ ամբողջություն տեսա: Ամեն ինչ միաժամանակ
էր կատարվում: Ամեն ինչ տեղի էր ունենում իմ աչքի առաջ...

Կինս ասաց .

Այո, եթե մեզ սիրում ես...

Սե՞րն ինչ կապ ունի, հարցրի ես:

Հետո ավելացրի .

Սերը ջահելների համար է: Ջինձառայողների ու մարզիկների... Իսկ էստեղ
ամեն ինչ շատ ավելի բարդ է: Էստեղ ոչ թե սեր է, այլ՝ ճակատագիր...

Հետո ինչ-որ բան շխկաց, եւ ամեն ինչ լռեց:

Հիմա պետք էր քնել դատարկ ու հեղձուկ սենյակում...

1983թ .